

Over de begeerte

Jan Bauwens, Serskamp 11-16 augustus 2025

1. Inleidend

In tegenstelling tot de wil, die gevolgd wordt door daden met het oog op het realiseren van het gewilde, is de begeerte een wens en de wens verschilt van de wil doordat deze geen rekening wil houden met de werkelijkheid. Men kan met andere woorden niet iets willen wat niet mogelijk is maar men kan het wel wensen of begeren.

Wat men begeert, kan wel bekomen worden maar op het ogenblik dat men het bezit, verplaatst zich de begeerte naar wat men (nog) niet bezit en op die manier kan de begeerte als zodanig nooit worden vervuld. In nog andere bewoordingen is het niet het object dat de begeerte bepaalt, het is daarentegen de begeerte die een object zoekt en de voor de begeerte cruciale eigenschap van dat object bestaat erin dat men het (nog) niet in zijn bezit heeft.

Dat brengt uiteraard mee dat van zodra het begeerde object bezit wordt, het voor een ander object verwisseld zal worden. Nog anders uitgedrukt is de begeerte aldus niet alleen gericht op wat men niet bezit maar, meer nog dat dat, is zij gericht op wat men niet *kan* bezitten.

Vandaar ook kunnen begeerten niet definitief worden vervuld, alleen tijdelijk en wel bijzonder tijdelijk want reeds vanaf het ogenblik zelf dat men het begeerde in zijn bezit meent te hebben, wordt het niet langer begeerd en zoekt de begeerte onverwijld een ander object. De begeerte blijft omdat die per definitie onvervuld is.

De rusteloosheid van de begeerte en haar wezenlijke onverzadigbaarheid maken dat het volstaat voor een object om onbereikbaar te zijn opdat het begeerd zou worden. Wie rijk willen worden moeten dromen verkopen.

Deze wrede werkelijkheid is zo pervers dat zij alle mogelijke eigenschappen van de dingen in haar schaduw stelt en uiteindelijk

ook dooft of doodt. De droom steekt de werkelijkheid de loef af.

In de kunstwereld stelt men vast dat het onbetaalbaar maken van een kunstwerk ervoor zorgt dat men het wil kopen, ook al kan het kleinste kind zien dat het op zich helemaal niets voorstelt. In de wereld van de 'liefde' bestaat de ultieme verleidingskunst in het zich onbereikbaar maken. En het kapitalistische marktsysteem dat op de begeerte berust, is om die reden ook suïcidaal én moordend voor al degenen die ermee te maken hebben.

Het einde is in zicht waar de begeerte zelf begeerd wordt en zo gaan sommigen ervan houden verliefd te zijn, zij begeren het om te begeren. Paradoxaal genoeg is daar het einde in zicht omdat daar de begeerte dood is.¹

2. De liefde en de dood

Over de begeerte, verwant met de wens, zegden wij onder meer dat zij zich hierin onderscheidt van de wil dat zij de werkelijkheid veronachtzaamt. Dat is des te meer het geval wegens haar uiteindelijke onvervulbaarheid. Het koesteren van de begeerte brengt een nooit eindigend leed mee dat bestaat door de kloof tussen enerzijds wat is en anderzijds wat men wenst maar wat niet is. Die kloof kan niet overbrugd worden omdat de begeerte per definitie haar object mist en dat gemis is een leed dat als het ware haar brandstof is.

Maar nu spraken wij ons allerminst volledig afwijzend uit over de begeerte: zij mag niet zomaar worden verworpen; het is het verwerpelijke begeren te begeren dat haar einde betekent. En wij herinneren ons dat met het oog op een bijzonderheid van het christelijke geloof die er ook de wezenskern van uitmaakt, namelijk de door het geloof gedragen stelling dat de liefde sterker is dan de dood.

¹Tekst d.d. 11 augustus 2025.

In het licht van wat we zegden over de begeerte, impliceert het geloof in de stelling dat de liefde sterker is dan de dood noodzakelijkerwijze een verwisseling van de werkelijkheid met een droom. Waar men verlangt overleden beminden terug te zien - een verlangen waarvan de handhaving van de liefde voor de overledenen getuigt - is door de aanwezigheid van het verlangen of de begeerte duidelijk sprake van een wens en derhalve van een veronachtzaming van de werkelijkheid - in casu deze van de dood. De wens om de beminden terug te zien ofschoon zij rusten in de schoot van de dood, verandert zich in een wil waar hij aanzet tot daden die de realisatie van het gewenste kracht bijzetten. Die daden bestaan zoals gezegd uit het voortduren van de liefde - een activiteit welke absurd was indien men aannam dat de geliefden er helemaal niet meer waren.

De activiteit waarmee de genoemde wens wordt omgevormd tot een wil heeft werkelijkheidswaarde op een manier gelijkaardig aan deze waarmee totalitaire regimes de werkelijkheid met een fictie verwisselen maar dan met dat verschil dat inzake de liefde (die wordt volgehouden na het overlijden van de beminden), het geloof (dat de werkelijkheid moet overwinnen ten bate van een zekere 'fictie') en de hoop (de wens of de begeerte die een leed meebrengt dat als het ware haar brandstof is) er voor de betrokkenen helemaal niets in de weg staat om die 'omkering' ook daadwerkelijk te voltrekken. In een totalitair regime geschiedt de verwisseling van de werkelijkheid met een zekere fictie ten koste van waarheid en recht maar inzake het geloof zijn die belemmeringen geheel afwezig. Het referentiekader van de werkelijkheid wordt hier immers gevormd door uiteindelijk het ultieme criterium van het leed dat het afleggen van het getuigenis mogelijk maakt.

Het gaat hier om een realiteit welke in de poëzie tot leven komt. Nimmer zo treffend als in de Orpheusmythe maar ook bijvoorbeeld in *Solvejgs Lied* in Henrik Ibsens *Peer Gynt*, op

muziek gezet door Edvard Grieg² of in het (door Aleksandr Lokshin op muziek gezette³) gedicht uit 1941 van Konstantin Simonov: *Жду меня* of: *Wacht op mij*, waarvan de tekst hierna in het Duits:

Wart auf mich, ich komm zurück,

Aber warte sehr.

Warte, wenn der Regen fällt

Gelb und trüb und schwer.

Warte, wenn der Schneesturm tobt,

Wenn der Sommer glüht.

Warte, wenn die andern längst,

Längst des Wartens müd –

Warte, wenn vom fernen Ort

Dich kein Brief erreicht,

Warte – bis auf Erden nichts

Deinem Warten gleicht.

Wart auf mich, ich komm zurück!

Kalt und stolz hör zu.

Wenn der Besserwisser lehrt:

„Zwecklos wartest Du!“

Wenn die Freunde wartensmüd

Mich betrauern schon,

²<https://www.youtube.com/watch?v=GUAvRKCMLhc>

³<https://youtu.be/5o7PskIXto>

*Trauernd sich ans Fenster setzt
Mutter, Bruder, Sohn,
Wenn sie mein gedenkend, dann
Trinken herbe Wein.
Du nur trink nicht – warte noch
Mutig, stark, allein.*

*Wart auf mich, ich komm zurück!
Ja, – zum Trotz dem Tod,
Der mich hundert-, tausendfach
Tag und Nacht bedroht.
Für die Freiheit meines Lands
Rings umdröhnt, umblitzt,
Kämpfend fühl ich, wie im Kampf
Mich dein Warten schützt.
Was am Leben mich erhält;
Weißt nur Du und ich:
Daß Du, so wie niemand sonst
Warten kannst auf mich.^{4 5}*

⁴<https://pedagogie.ac-toulouse.fr/casnav/sites/default/files/fichiers/attends-moi.fran-russe-angl-all.pdf>

⁵Tekst d.d. 13 augustus 2025.

3. *Aldus voltrekt het zich*

De verwisseling van de werkelijkheid met een droom, de wens die wil wil worden, het verlangen aangevuurd door het leed van het gemis: als de liefde maar groot genoeg is, zal het leed zodanig toenemen dat het verlangen, dat men voor een wens hield, wil wordt. Dan richt men zich op de realisatie van de droom - in de werkelijkheid.

Deze handelwijze is helemaal niet vreemd, zij is zelfs de norm in het menselijke bestaan dat op zich helemaal niets is, chaos, noch zijn noch niet-zijn, alle tegenstellingen overstijgend, Brahman (ब्रह्मन्), het vuur, waarvan elk wezen een vonk is, Atman. Chaos is het niets, in de gruwelijke leegte van het niets ontstaat een ondraaglijk leed dat het verlangen voortbrengt, Eros. Het verlangen be-droomt de leegte. Dat is wat de componist doet die begint te schrijven op een sneeuwwit blad. Het onmogelijke gebeurt: uit de leegte van de stilte klinkt muziek. Ziedaar de schepping. De componist, de dichter, de uitvinder: zij dromen en leiden hun dromen vertrouwensvol in de gruwelijke leegte naar binnen die ze niet weigeren kan. De duivel biedt weerstand maar wordt overwonnen door *Michaël* wiens naam in zijn schild geschreven staat: *Quis ut Deus?* Wie is zoals God? De werkelijkheid - of beter: wat men voor de werkelijkheid hield - wordt verwisseld met een droom. Onze wereld, ons hele leven is een droom. Niets staat de droom in de weg. En de dood blijkt oneigenlijk.⁶

4. *Droom en werkelijkheid*

Zoals gezegd: de wens onderscheidt zich van de wil daarin dat hij geen rekening houdt met de 'bestaande' werkelijkheid. De wil doet dat wel, wat eigenlijk betekent dat hij die faculteit is die zich bij

⁶Tekst d.d. 13 augustus 2025.

het bestaande neerlegt. Dit in tegenstelling tot de wens die tegen de bestaande werkelijkheid verzet pleegt. Met andere woorden poogt de wens de bestaande werkelijkheid te veranderen terwijl de wil conservatief is en geheel inschikkelijk het zijnde aanvaardt als niet te veranderen.

De wil drukt daarmee ook de wanhoop uit, de wens echter vertegenwoordigt de hoop. De wil is in strijd met de feiten daar de werkelijkheid apert in een staat van voortdurende verandering verkeert en dit is het geval mede krachtens de ingreep van de creativiteit in de wereld, wat inhoudt dat scheppende krachten ervoor zorgen dat dromen gerealiseerd worden, dat zij uit het 'niets' in de realiteit naar binnen gesluisd worden en er ook bezit van nemen.

Wie de ogen openen zullen ook zien dat al wat in de wereld is, uit dromen is geboren: dromen zijn geen marginaliteit naast het 'ware', zoals de naïef-realisten, de materialisten, de fysicalisten en de zelfverklaarde logici dat voorhouden, doch zij zijn de moeder zelf van al wat is. Er is namelijk geen 'ware' werkelijkheid die los zou staan van de droom en de fictie: zonder de droomactiviteit of de scheppende kracht van de geest is er helemaal niets, is er slechts chaos, noch zijn noch niet-zijn, gevuld met huiver, leed en vandaar ook verlangen.

In de verwevenheid van de zogenaamde fictie met de zogenaamde realiteit⁷ (om het maar in die absurde tweedeling uit te drukken) gaat de fictie vooraf aan wat het reële heet en dat laatste is aan de fictie gelijk maar het heet 'reëel' vanwege het feit dat het (deze fictie dus) erin geslaagd is de wereld daarvan te overtuigen dat zij 'echt' is. Reëel is derhalve die fictie waarvan de betoveringskracht (de overtuigingskracht) dermate groot is dat zij 'heilig' wordt of

⁷Dit onderwerp vormt een kernthema in het werk van de Vlaamse auteur Ludo Noens die zich heel bescheiden opstelt in de gelederen van de verhaalschrijvers binnen het genre van de fantastiek terwijl hij eigenlijk de fictie aanwendt als mantel van een nieuwe metafysica die naar de wezenskern van de waarheid zoekt.

dus onaantastbaar, anders genoemd 'reëel' of 'echt'.⁸

5. *Het spook*

Zoals oorlog de normale toestand van de wereld is en vrede een uitzonderingstoestand of zoals het conflict, de onrust, de onvrede en de inspanning de norm uitmaken terwijl vrede en rust zeer tijdelijke onderbrekingen daarvan zijn - zo ook is de droom alomtegenwoordig en allesbeheersend, terwijl het zogenaamd 'reële' (of het 'wakkeren') een dermate uitzonderlijke en kortstondige toestand is dat zijn *fictief* karakter (u leest het goed!) onloochenbaar is. Het zogenaamd reële is zoals het topje van de ijsberg die onder de waterspiegel uit alleen maar dromen bestaat.

Zekere realisten scharen zich graag achter Herakleitos' gezegde dat, in tegenstelling tot de slapenden die elk hun eigen wereld bewonen, de wakkeren leven in een gemeenschappelijke wereld maar kennelijk zien zij daarbij over het hoofd dat ook die gemeenschappelijkheid geen objectief gegeven is maar de resultante van het gebruik van gemeenschappelijke conventies.

Deze openbaren een angstwekkend facet van de realiteit, door René Descartes een spook genoemd, meer bepaald bij zijn ontdekking dat wiskundige waarheden helemaal geen onderscheid maken tussen werkelijkheid en droom omdat zij even waar zijn in die beide werelden. Dat de som van de hoeken van een driehoek honderdtachtig graden is en dat hij dat zowel is in de wereld van de wakkeren als in de droom, illustreert dat de 'wis en konstige' waarheden zich er helemaal niets van aantrekken of zij opereren in de wereld van de wakenden of in die van de slapenden: zij maken dit onderscheid gewoonweg niet, wat bewijst dat zij er buiten staan. Wiskundige of exacte waarheden hebben niets te maken met de werkelijkheid: zij kunnen er ook niets mee te maken hebben.

⁸Tekst d.d. 14 augustus 2025.

Wij zien dezelfde wereld zoals wij dezelfde winnaars en verliezers zien waar wij eenzelfde spel spelen. Hoe scherper de eis dat de waarheid contrasteert met het onware, des te vager wordt het onderscheid tussen werkelijkheid en droom. En waar duidelijkheid geëist wordt inzake het onderscheid tussen werkelijkheid en droom, veranderen waarheden in waarschijnlijkheden en in mogelijkheden, of wordt met andere woorden in de werkelijkheid voor de droom de rode loper uitgerold.

Het vermeende onderscheid tussen werkelijkheid en droom is een kostelijke illusie, voortgekomen uit de angst om uiteindelijk zonder enig houvast te zijn. Die laatste waarheid schept echter de mogelijkheid om zelf te gaan timmeren aan aanlegplaatsen voor onze enkel met onzekerheden volgestouwde schepen. Dat timmerwerk heet creativiteit en het vertegenwoordigt zoals gezegd het naar binnen sluizen van de dromen in het bestaande dat zonder deze (dromen) noch iets noch niets zou zijn gebleven.⁹

6. De duisternis der Verlichting

Verlichte geesten hebben het over de openbaarheid welke moet waken over goed en kwaad maar tevens over recht inzake de waarheid. De waarheid is een zaak van rechtspraak en recht wordt niet gesproken onder vier ogen maar waar principieel iedereen het horen kan en het kan zeggen als hij niet akkoord is en waarom dan niet. Edoch, de openbaarheid waar ieder, ieder ander ziet en hoort, garandeert geenszins dat wij in volle vrijheid naar de dingen kijken en luisteren.

De openbaarheid immers is ook die van de openbare ruimte waar in de coulissen de handlangers van de potentaten defileren met het geweer in de aanslag, zoals onder de nazi's in de propagandacinema's waar derhalve geen kat het waagde om ook

⁹Tekst d.d. Halfoogst 2025.

maar een woord kritiek te uiten op de geëtaleerde leugens. Maar blijven wij wat dichterbij huis, met de neonazi's, waar de dictator openlijk en schaamteloos en met de trots van de waanzinnige voor de ogen van de wereld uitlegt hoe hij met puur bedrog slag na slag binnenhaalt.

In de openbare ruimte neemt iedereen plaats en derhalve ook de leugenaars die het omwille van allerlei profijten niet zullen nalaten om vals te getuigen als de gelegenheid zich voordoet. Wij kennen hen vandaag ook als de jaknikkers, de hielenlikkers en de volksverlakkers die azen op de koek die toekomt aan het volk, die zij niet nodig hebben en die bedoeld was om de hongerigen te spijzen.

In die openbaarheid liggen goed betaalde advocaten altijd op de loer om wat recht is, krom te trekken met al dan niet gegronde ontdekkingen van procedurefouten en zij kunnen zijsporen creëren die eeuwig zullen duren en die de openbare tijd en ruimte helemaal bezetten of dus ongedaan maken met die giftigste knepen van hun leugenaarsvak dat keurig luistert naar de naam retorica, de door velen begeerde maar enkel voor criminelen betaalbare kunde van de onrechtpleging.

Ook ziet en hoort men in de openbaarheid allerm minst wat er gezegd wordt omdat wij oren worden aangenaaid en ogen die enkel waarnemen wat zij mogen zien en horen. In het publiek houdt men zich in omdat men weet dat niet alleen de rechter luistert maar ook degenen van wie men repercussies kon verwachten, wraak met andere woorden, als men hun terrein betreedt van voorrechten en van obligaats als weldaden voor te stellen criminele feiten.

Wie de dupe zijn van een door het vijandelijke kamp geprepareerde slechte reputatie, worden door een uiteraard zichzelf hoogachtend publiek zelfs niet aangehoord en zij weten dat ook en beginnen van zodra zij de mond openen om zich te

verdedigen alras te stotteren en te beven. Sinds oudsher in de hoek gedruimd door usurpatoren de middelen ontberend om menswaardig te overleven, leidt als zij spreken hun tandeloze mond de aandacht af en hij ontsteekt zowaar de lach en dan neemt de spot het over: de spot, bedoeld voor misdadigers en leugenaars die zich verspreken, treft nu hun slachtoffers en geheel weerloos staan zij daar, zelfs niet de mond vol tanden, in een openbaarheid die zich lek rijdt op haar eigen scherven.

Bedankt, Verlichting: gij zijt een te schone droom die door wil gaan voor heilig maar die enkel duisternissen herbergt, rommel, klatergoud en mooie woorden. Maar bovenal uw aanmatigend toontje staat menigeen tegen: na verloop van tijd gaan de opdringerige betogen klinken zoals het lawaai van keffers.¹⁰

7. De nachtmerrie

Scheppende geesten brengen dromen in de werkelijkheid naar binnen: de telefoon en de computer, de maanreizen, de dichtkunst en de opera, de grootsteden, de universiteiten, de auto, het bushokje en de atoombom - om er slechts enkele te noemen. Die dromen worden niet vernietigd, zij worden erkend en dat gebeurt omdat zij erin slagen om ons te verleiden. De auto verwisselt de inspanning van de verplaatsing met een rustige zetel, de telefoon maakt verplaatsingen overbodig en de atoombom verschaft veiligheid, de universiteiten delen kennis uit, de dichtkunst schoonheid.

Het verlangen naar gemak schept eerst de droom van de auto en vervolgens de auto zelf. Wij worden verleid om mee te dromen en wij integreren de auto in ons leven, hij gaat van onze wereld deel uitmaken. Onze wereld is een geheel van door ons geaccepteerde en in ons leven geïntegreerde dromen. Onze wereld is het geheel

¹⁰Tekst d.d. Halfoogst 2025.

van die dromen die erin geslaagd zijn ons te verleiden om ze als werkelijkheid te accepteren.

Want op de keper beschouwd zijn al die dingen niets als we ze niet accepteren: de auto accepteren betekent dat wij chauffeur moeten worden, de computer accepteren wil zeggen dat wij voor het scherm en het klavier gaan wonen, maanreizen vereisen de bereidheid om daar handenvol geld aan uit te geven, universiteiten vergen de discipline van het docenten- en studentenleven. Al deze dromen komen pas in de werkelijkheid naar binnen als wij ons schikken naar hun aard.

Het is niet niks voor de mensheid om zich te alfabetiseren met het oog op het verwerkelijken van de droom van de dichtkunst, de taal en de communicatie. Het is niet niks om pakweg twee uur per dag achter een stuur te gaan zitten op een immer levensgevaarlijke autoweg. Of om onze levende gesprekken met hun genuanceerde gebaren grotendeels op te offeren aan het domme tokkelen op een klavier. Maar als wij geen bedienden worden van al die instrumenten, kunnen we er niets mee aanvangen en betekenen ze ook twee keer niets.

Dromen komen in onze wereld naar binnen op voorwaarde dat wij bereid zijn om ons aan die dromen aan te passen en dat betekent de bereidheid om voor een stuk het levende lichaam in een robot te laten veranderen want dat is wat er gebeurt als van ons gevraagd wordt dat wij die machines gaan besturen. Ja, ze verleiden ons en ze doen niets meer dan dat omdat zij helemaal niets betekenen als wij ze met de prijs van onze levenskracht en onze tijd niet binnenlaten in ons leven.

Zij verleiden ons, ze laten ons geloven dat wij ze nodig hebben maar in feite hebben zij ons nodig: het verkeer heeft chauffeurs nodig, de maanreizen belastingbetalers, de communicatie geletterden en bedienaren van allerlei klavieren. En onze lichamelijke boet daarbij aardig in, ons lijf moet zich in nare

bochten wringen en wij krijgen navenante kwalen: artrose, gewrichtsklachten, spieratrofie, scoliose, hoge bloeddruk, suiker en noem maar op. Daar zijn uiteraard dan weer klinieken voor met veel verdiepingen, elke etage heeft zijn orgaan met bijhorende specialisten en zo geraken wij met al die dromen die samen onze wereld uitmaken verwickeld in een heuse nachtmerrie.¹¹

8. *De droom van een schaduw*

Noch iets, noch niets: deze omschrijving drukt minder nog dan niets uit maar dat is wat de wereld ook is zonder dromen. Wij dromen en wij loodsen onze dromen in de wereld binnen. Dromen zijn fictie maar sommige dromen zijn dermate overtuigend dat zij onaantastbaar worden, heilig of 'echt'. Dan kunnen we bijna niet anders dan die dromen aanvaarden, wat betekent dat we ons ernaar schikken: we veranderen in de richting van de droom en zo bijvoorbeeld worden wij chauffeurs, lezers of gelovigen.

Maar de verandering die we dan ondergaan, betekent meteen ook dat wij achter ons laten wat wij voordien waren. Wat waren wij nog voor er sprake was van auto's, boeken of godsdiensten? Wat waren wij toen wij nog geen chauffeurs waren, nog geen lezers of gelovigen?

Er is een theorie die zegt dat wij ons mens-zijn aan het burgerschap te danken hebben. Zij spreekt het geloof in het ideaal van de 'natuurmens' vierkant tegen. Humaniteit resulteert uit communicatie, zo zegt zij, en communicatie vergt een politieke gemeenschap en dus geen natuurmensen maar burgers.

Het vreemde is nu dat die theorie op handen wordt gedragen door verlichte geesten terwijl zij ergens sterk verwant is met wat gelovigen belijden waar zij de regel "*Quod non est in scriptis, non est in mundo*" onderschrijven: "*Wat niet in de Bijbel staat, bestaat*

¹¹Tekst d.d. 16 augustus 2025.

ook niet in de wereld.” Anders gezegd: het woord gaat vooraf aan de schepping, of: eerst is er de geest, pas daarna het tastbare. Eerst is er de droom, pas daarna het 'echte'.

Wat van onszelf leveren wij in wanneer wij ons schikken naar zaken die uit dromen stammen? Volgens de verlichte geesten kunnen we er alleen maar bij winnen als we chauffeurs worden, lezers, gelovigen of burgers. Want volgens hen gaat het burgerschap aan het mens-zijn vooraf: het burgerschap, het chauffeur-zijn, het lezer-zijn. En dat geldt dus ook voor wie belijden dat in den beginne er het woord was, het woord waaruit alles voortgekomen is. Het niets, de droom, het zich schikken naar de droom en pas dan bestaan we.

We bestaan derhalve enkel in een droom en die droom is niet eens de onze. Ik ben chauffeur door de auto die voortspruit uit de fantasie van een ander. Ik ben mens door de wereld die ik niet zelf ontworpen heb. Derhalve: voor zover ik ben, ben ik voor mezelf een vreemde. Ik besta door de begeerte van een ander. De Griekse dichter Pindaros schreef in 446 voor Christus dat de mens de droom is van een schaduw.^{12 13}

(J.B., 11-16 augustus 2025)

¹²Pindaros, *Pythische Oden* (446 A.X.), VIII.

¹³Tekst d.d. 16 augustus 2025.